

ERDÉLY

TÓTH LAJOS
1856–1926.

Eltemettük.

Erdély számkivetett Egyeteme siratja a férfiút, aki ezt az Egyetemet Kolozsvárott nagygyá tette, bujdosásában is szerette, megbecsülte. Itt Magyarországon az életét megmenteni segítette.

A kolozsvári Egyetem gyászolja orvostudományi karának egykori professorát. A szegedi Egyetem nem tudja feledni erős támaszát, – honoris causa doktorát. Elvitte a koporsóra, gyászának jeléül, a kegyelet virágaiból font koszorúját, Kolozsvár színeivel ékesítve azt. A koszorú leveleit a szomorú magyar folyónak, a Tiszának vizével harmatoztuk be. Vittünk egy maroknyi földet is a temetőbe a Tisza partjáról, onnan, ahol, az Ő munkájának eredményképpen az Ő egyeteme emelkedik ki most phönixként poraiból. Egy maroknyi földet az iszapból, melyet Erdély bérceiről sodortak oda a habok.

A temetés fényes, nagy gyászünnepséggel keretében folyt le. Méltóképpen ahhoz, aki akkor átadatott az örökkévalóságnak.

És amikor kiléptünk a budapesti Egyetem feketével bevont lépcső csarnokából, a halvány fényű gyertyák homályából a verőfényes, a napsugaras, a rohanó emberek százaival ellepett Egyetem-térre, – a halál csarnokából az élet terére, – lépkedve lassan a szomorú gyászmenetben a koporsó után, eszembe jutott, mennyire igaz: egy rezzenés csupán az élet a mindenség nagy horizontján. A természetnek egy kicsiny atomja, tünete, paránya az ember, felcsillan és letűnik. Derék az, aki helyén, hol felcsillanása történt, méltóan betölti szerepét. Mindenki vég és kezdet. Eredménye mind annak, ami előtte volt. Kezdeté annak, ami lesz. Ér annyit, ami belőle, utána kisarjadzani fog.

Akit mi Budapesten december 18-án temettünk, kivételesen értékes része volt a nemzet egészének. Méltó befejezése Nagy-Magyarország kulturpolitikájának. Szilárd alapja a jobb jövőnek. Európai nivóra emelte a magyar orvostudományt, a magyar orvosképzést. Hatalmas arányokban fejlesztette ki a budapesti Pázmány-Egyetemet. Csodálatosan nagy és csodálatosan szép hajlékot emelt a József-Műegyetemnek. A mi Egyetemünket felépítette kétszer. Egyszer Kolozsvárt. Egyszer Szegeden. Ugyanezt cselekedte az Erzsébet-Egyetemmel. A kálvinisták ősi főiskoláját egyetemi rangra emelni segítette. Felépítette annak orvostudományi karát kint a nagy erdőn, az öreg tölgyek között, olyan művészi formában, olyan monumentális arányokban, olyan tudományos apparatussal felszerelve, hogy dicsekvése leszen az mindenkor nemzeti kulturánknak.

Nagy-Magyarország utolsó nagy államtitkára a Ferencz József-Egyetem meggyújtotta emléked fölött a hála és kegyelet örök mécsesét. Nagy munkádat folytatni fogjuk. Folytatni akarjuk. Folytatni Szegeden. És folytatni – ha majd eljön az időnek teljessége – Kolozsvárott is.

(Szeged)

Tóth Károly

TRANSYLVANISMUS

A magyarság szellemi életében új erőre kapott a trianoni béke óta a *transylvanismus*, az erdélyi lelkiesség fogalma. Ez a lélek csak most eszmélt igaz önmagára. A csonkaország magyarságának számolnia kell ezzel az új erővel, amely ma egyik főntartója a hagyományoknak és reménysége a két-három-négy-öt magyar haza jövőjének egyesülésének, – de számolnia kell vele azért is, mert ez az erdélyi lélek ma már önálló utakon kezd járni, külön glóbusznak érzi magát és félő, hogy – ha innen nem törődnek vele – annyira eltávolodik tőlünk, mint amennyire különálló szellemi országot jelent a belga irodalom vagy még inkább a svájci franciaság.

Azért kell örömmel üdvözlőnk minden olyan jelenséget, amely a csonka-ország figyelmét Erdély felé, Erdély érdeklődését Nagymagyarország felé irányítja. A kritika – elsősorban a *Napkelet*, *Magyarság* és a *Nemzeti Ujság* gárdájára célok – szerencsésen fölismerte már a kérdés jelentőségét. Kezd kialakulni az a meggyőződés, hogy a magyar irodalom megújítása Erdélyből, a Felvidékről fog kiindulni. Míg „idehaza” egy lezárult irodalmi korszak (Ady) értékéről folynak a meddő viták, a szűk határokon túl egy friss és a maga lábán

megálló magyar irodalom támad: ezt a mozgalmat üdvözli *Németh László*, aki egyenesen kimondja, hogy a magyar géniusz Erdélyből fogja meghódítani Európát: „A politika ez egyszer Mózes-vesszőül nyúlt a magyar sziklához. Erdély a legnagyobb magyar csoda földje: a tömegek akarják az irodalmat”.

Az igazi irredentizmust nem a programmszerű szépirodalom csinálja, amely sokszor nem egyéb, mint a tehetségtelenek próbálkozása szentimentális klisékkel és vizenyős frázisokkal. Az igazi irredentizmus nem egyéb, mint a megszállott területek magyarérezésű irodalmának pusztá létezése és öntudata.

A magyarnyelvű irodalomnak súlypontja szinte már Erdélybe billent át. *Surányi Miklós* írja erről a szellemi átcsoportosulásról, Ady szavait idézve

„Itt valahol, ott valahol esett, szép, szomorú fejekkel, négy-öt magyar összehajol s kicsordul gúnyos fájalmuktól egy ifjú-ösi könny: Miért is? – De ez nem Párisban, van, ahová a háború előtt sírvavigadozni jártak a magyarok és sötét profeciákat mondtak a Bakonyról és a romlásnak indult hajdan erős magyarokról. Nem. Ezt kis kolozsvári és kassai, temesvári és pozsonyi kávéházakban lehet mostanában látni, ezt rembrandti képet, a négy-öt összehajolt magyar fej silhouettejét, borus, ráncos, aggódó arcokat, reszkető ajkakat, amelyek gyötrődve kérdik: miért és meddig és megérjük-e mi még, hogy másképp is lesz ez? – És most nem Párisban írják az új, könnyes és zokogó verseket, hanem Erdélyben és a Kárpátok alatt – egy új, erős zengő magyar költészet nőtt a szomorúság és árvaság fáján s ez az új hajtás költőibb és magyarabb mindennél, ami Budapesten terem. Ez a másik Magyarország magyarabb és lelkesebb, művészeibb és mélyebb lelkekkel van tele s bizonyos, hogy ez egy új, ragyogó renaissance-szal ajándékozza meg nyelvünk történetét”.

Ravasz László püspök esszait írt a *Nagyenyedi Albumba Erdélyi lélek* címmel. Ehhez a tanulmányhoz kapcsolódva mondja *Szász Károly*: Mi Királyhágón inneni magyarok, kész csodának valljuk azt a szellemi életet, ami néhány kurta de nehéz – esztendő óta pezsegve forr a magyar Erdély bércei között. Milyen igaz a régi latin mondás: Teher alatt nő a pálma! Ennek a szentenciának magyar eredetűnek kellett volna lennie, mert talán sehol sem olyan igaz ez, mint Magyarországon. Mennél nagyobb súllyal nehezedenek ránk életnek és viszonylatoknak bajai: annál jobban erősödik nemzeti öntudatunk, s vágyunk és akaratunk szebb és dicsőbb nemzeti lét után. Az elszakítás óta olyan szellemi gárda támadt Erdélynek hagyományokban gazdag földjén s emelkedett egy szárnycsapással európai színvonalra: „hogy az, még az ilyen föllendüléseket már látott magyar történetben is ritkítja párját. Ismételve szóltunk már erről az erős sodrú kulturáról, de nem beszélhetünk róla eleget. Mert az erdélyi magyar írók és tudósok nagyszerű őrei a magyar szellem integritásának, s működésük igazán -szebb jövőre biztos záloga – az egész magyar nemzetre nézve”.

Enek a transylvanizmusnak áldásait és veszedelmeit tisztán látják odaát is, amint *Kristóf György* providenciális szavaiból kitetszik: „Az volna a transylvanizmus veszte és egyúttal az erdélyi magyarság halála, ha bármiképpen is *kilépne és elkülönülne a magyar szellemi élet egységéből*, az egységes kulturális öntudat köréből. Ez kétféleképp történhet meg. Vagy akkor; ha a transylvanizmus a maga kulturális igényeit minőségileg lejjebb szállítaná ...; *a művészetben és irodalomban remek gyanánt élvezné a kontárságot* ... De elveszhet a transylvanizmus s vele az erdélyi magyarság akkor is, ha elfelejtené valaha azt, hogy ő maga mindig csak rész volt. *Része, alkotó eleme a magyar léleknek, de nem maga a magyar lélek; és nem maga a magyar kultúra*, csak annak egyik sokszor legértékesebb és legkifejezőbb megnyilatkozása. Kovász, mely éleszt; de nem kenyér, amely éltet.”

Ennek az erdélyi léleknek sok veszedelem között kell még keresni az önmagához és a föltámadáshoz vezető utat. Függetlenül kell magát a „budapesti szellem” kizárólagos irányításától, de ügyelnie kell, hogy ne süllyedjen partikularizmusba, provinciális önkultuszba. Harcolnia kell minden kulturális abszolutizmus és balkánizmus ellen, de meg kell, hogy alkudjék az együttműködés talaján az erdélyi oláh és német kulturával. Ez a megalkuvás a legnehezebb. Nem azért, mintha ennek szükségét nem érezné az erdélyi magyarság és mintha az oláhság mérsékelt kulturpolitikuskai nem ugyanezt akarnák. A veszedelem éppen abban rejlik, – de ennek fölismerését és elhárítását bizzuk az odaát élőkre – hogy az oláh közelítés öleléseiből, miképpen kerül ki az erdélyi lélek, amelyről az oláh Jorga Miklós mondotta, hogy „kedves mindnyájunknak annyira szükséges és drága erdélyi lélek”.

Mi lesz a sorsa a *magyarcélú* transylvanizmusnak?

Az ilyen értelmű transylvanizmusnak egyik irányítója *György Lajos*, aki szerkeszti az *Erdélyi Irodalmi Szemle* és a *Pásztortűz* című folyóiratokat, valamint az *Erdélyi Klasszikus Regények*, *Erdélyi Tudományos Füzetek* és *Pásztortűz Könyvtár* című könyvsorozatokat. Ő ma az erdélyi magyarság egyik legagilisabb irodalmi agitátora, aki azzal a hittel teljesíti Kazinczy korára emlékeztető úttörő munkáját, hogy „a magyar jövő a kisebbségi vergődésen fordul meg”.

Ezt a *vergődést* szorongó szívvel figyeljük a trianoni határokon.

Mert az erdélyi lélekre ideát is szükségünk van. *Imre Sándor* szavait idézem: „Mindnyájunknak szükségünk van az erdélyi szemre, amely látta a veszedelmeket; az erdélyi észre; amely folytonosan kereste az ellenállás, a menekvés, a megerősödés eszközeit; az erdélyi érzületre, amelyben uralkodott a közért, a magyarság sorsáért való felelősség érzése, piciny részletmunkának nagy célok szolgálatában való folytatása.”

(Budapest)

Bibliografia. – Németh László: Erdély lelke a legújabb hatalomban (Társadalomtudomány 1926 : 392.). – Surányi Miklós: Hungaria irredenta (Nemzeti Ujság 1927. márc. 130.). – Szász Károly: Erdélyi költők (Budapesti Hirlap 1927. jan. 11.). – Ravasz László: Az erdélyi lélek (Nagyenyedi Album 1926.). – Kristóf György: Transilvanizmus (Erdély Irodalmi Szemle 1926 : 277.). – Jorga Miklós: Az erdélyi lélek (Pásztortűz 1927:97.). – György Lajos: Az erdélyi magyarság szellemi élete (Budapest, 1926.). – Imre Sándor: Töredékes gondolatok az erdélyi szellemről (Nagyenyedi Album 1926.).